

U. S. PAT. OFFICE, 15, 1850, WASHINGTON 2

13

հանդիս և սիրտ կռնենայ որ հանդարտութեամբ մտած է իւր դիտ
միտ, և բոլոր շարաթիւն աշխատութիւնէն հանդատանայը նշան
կրեթի Մատուց մաս

Արտադրութիւն և Արտադրութեան Մատուցարարութիւնը
մէկ էլ շուտ կ'անհնար որ ժողովարդը վայրենի է դարձել։ Մարդ
երբ որ կենաց հոգներով ներառած ինչի, կամ ազատութիւնը նրան
հարկադրէ որ անդտար աշխատանք անէ, դժուար կ'ըսեն ժամանակ, որ
կարենայ օրինաւ որ մտածել թէ ինքն ի՞նչ բանի համար է աւելցնում
Բնութեան ո՛չ ինչ է՛նչ կարող նշան հարկադրել, որ նա ապրի ա
բանի համար, ինչ որ նորա մէջը կայ պատուական, և սուրբ իւր ան
մահութեան համար։

Եւ այնպէս կատար միայն երկրաւորի համար, միայն անցաւոր
համար։ Բնութեան ո՛չ Մատուց սիրտ համար կ'փարփէ ազնու
թեամբ և մեծահոգութեամբ, և ո՛չ իւր անեղծպէս երկիր ու
նենայու համար կ'փարփէ ճշմարտութեամբ և իրաւունքով։ Իւր հո
ւտոք կ'ընէ այն որ շարաթիւնը անէ գրուածութեամբ, և նորա եր
կինքը այն է, որ իւր շահատիրութեանն իւր կատարի։

Բնութեան զապրումը մարդու զգայութիւնները դիտողէն մ
բարբառ։ Արտադրութիւն նոր է նորոյ հաւորում է նրանց։ Արտադ
համար հոգոր՝ դառնում է հոգւոյ համար հոգւ։ Բնութեան ին
շուտ կայ առնայն բան հանդատայել է միայն տաւաքի գանդ
էն բայ։

Թագեա և հոգին չունենայ իշէ՝ որ բարեպաշտութեան բան մ
տը անէ, բայց երբ որ Քրիստոնէի բաղմունքեան ժողովրդի մէ
կ'ընէ, նորա հեղին և քաղցրէկ օրինակները նրան կ'բաշխէ։ Մենք տե
նումնոր այն տեղ հորիւքաւոր և հաղորաւոր մարդիկ միասին մ
զոված օրոնց հետ մեկը միտակն մէկ տեղումը կ'ենում ենք, և որոն
հետ միտակն մեր հոգեւեանց համար՝ ուրախութիւնը և տրամու
թիւնը բաղումնը, բաղին ու առաքալութիւնը փարձումնը, մե
տեւումնը մեր չորս կողմը սնակիս մարդիկ, որ թէ շուտ և թ
ուշ, սխալ մեզ դողաղը տանին մինչև դերեւման, և մեր վրէն սխ
բարեկամութեան արտասուք թափեն։

Մենք ամենեւեանս այս տեղ կանգնած ենք աւաջի Բնութեան
որպէս մէկ մեծ գերբաւասանի անդամը։ Մէկ ինչ բան մեզ չի ց
նազունի մեկգմէկի այս տեղումը, թէպէտ և բարոյքական հեւան
մէջ կ'զանալանք, ինչը Բարձր և ցածր միասին են կոմպոսի, ա
բարը հարստութիւնը և կանգնած ստիճանում։ Ինչպէս որ Բ

տաւոց տաւոյ՝ աստիճանն կամ տնտեսութեան չունի աւելի զին, այս
տեսն էլ այստեղ իւր տան և իւր գերդաստանն մէջ: այստեղ ամե-
նեքեան են միայն որպէս Յաւիտեանական Զօր:

Ե՛րբ ևս բարձրացնուի Քրիստոսէն Տոյին, որ Հրապարակական
Բարեւանդաւանութիւնը այսօր իմաստնայի մեր աչի առաջնն է
գնում ամենայն մահախաղաղաց առաջին վիճակը: Եւս բանն հը-
ստրախն ստիճեցնում է խնայհաւթիւն, նեղացածին համբերութիւն:
Այնչ ալ ուրիշ մարդկային կարողութիւնն չէ կարող այս բանն
առաջացնել: միայն Եկեղեցին, և Զէ՛ ժամանակ ևս մահը, կարող են
մահախաղաղութեան հաւատարիւ Բարեւանդ առջնը:

Բայց եթէ վերջապէս՝ ո՛չ այս հաւատար որպէ՛ք անօրէնքու
ժողովոյ տեսարանը, որ հազար տեսակ արտի և հազար զգայմունքն
բով դարձաւ են յայտնվում են Բարեւանդ առաջին, կարող է շարժել
քեզ մէջ ջերմեւանդ երկխոսութիւնն և ո՛չ հանդիսաւոր երդե-
ցութեանը՝ որ ամենայն ժամուրդի սիրտը գրաւում է, չէ կա-
րող քո բռնած զգայմունքը ժողովել: զանե՛կ այն միայր արտ, որ
այս օր, այս ժամու (առաւել) մէջ, աշխարհի հեռաւոր անդիտումը
խրոցանդիսը երկիրդազանդ Յիսուսի Քրիստոսի աղօթք անհրով
կանդում է Բարեւանդ առջնը: որ քեզ հետ միասին՝ աղօթք են ա-
նում անհամար ժողովաւորը: Թաղաւորները խրեանց անժուէն ի-
ջեղ են, ջանք են և՛ել: և իմանարով խրեանց մահախաղաղութիւնը,
Բարեւանդի մեծութեան առաջնն վերեն բնկում: և ար օր հե-
ռաւոր ուղիքանոսի աղիքներու վրայ մէկ հաւա նաւ՝ մէջը Քրիստոսնայ
մէնակ ման է դարձա, ծովն անդունդներու վրէն լալում է երդ և
փոռարանութիւն Բարեւանդ: Բնչայէս է: Դու մէնակ այսօր կա-
րող ես լաւել: դու մէնակ կամեւում ես անհաղարդ մնալ այն Բե-
րեւանդն՝ որն օր բարձր աշխարհի հողաղուծտը երդում է:

Մեղքը քեր, որ այս տեղումը, ինչ տեղ որ այժմ՝ դու կանդ
նաւ ևս եկեղեցումը, պիտի մէկ օր կանգնին աղօթք անեն քո որ-
դերը և քո թողնեքը: երբոր դու պիտի չ'լինիս աշխարհի վերայ: և այս
տեղ պիտի նորա յիշեն քեզ: Կարմըն է թէ սղ տեղը, ինչ տեղ
որ այժմ՝ քո ստղ դիպչում է, մէկ օր պիտի արտատագ թայ անէ
քո հաւատարիմ՝ որդին, քո սիրական դուստրը, քո մանրէմ՝ եզրայրը,
քո նաղելի բոլոր, երբոր նորա արտի մէջ քո անունը կամ քո
յիշատակը կ'զարկի: Դու որ պրայիս, մեծ մեծ օրինակներով չքա-
ղաւում ես, պայիսի յիշատակներով լծախանդած, կարող ես Բե-
ւանդ տաւորի մէջ մնալ անզայ:

Եւրո տեւումս՝ և այս ժողոված մարդիկ՝ որ ջերմեւանդութեամբ
 ի մեռ տեւումսն որ, ձերք երեւոյն մօտ է՝ հրեանց որ այսպէս ի կշիռ
 է. ծանօթ և սղիւս երկամասորէ՝ կոչաւու աղիւսնայ հեռն և. այս
 տօնք և նեղապար՝ ուրտի և զուարթի մօտն և. մարդք չեղ
 երբ. հարկաւ տարի մայի կենդ, այս ժողովեալ և Թաւառեալ կ'որոր
 բաներնէն ոչ մէկն էլ չի մնայր ամենեւեանս երկրի երեսէն կ'ի
 թափ և նորա տեղը այս կողմն և նոյա տեղը կ'ընկնէ. այն ժո
 մանակը դու ևս նոյա հետ կ'երթան. դու ևս չես մնար. դու ևս չի
 լինիր աշխարհի վերայ:

Եւ թէ որ այս բանն միտքեւ միջ պատեա, և արա յիշատակէ մի
 պատեւ միջ աշխատ, կամեց աղանց հայել միտքեւ պեղ
 բարձր նպատակն, ինչի համար որ հարապարտեալսն Բառաւորաւոր
 տալ ինչո՞ւ նշանակեալս կարեւոր է. Բայց հետեւ էլ մի աղիւս
 ևս տալովն սեռեակի (ժեռի) միջ, ևս կարող եմ Բառաւորաւոր
 տնայ. ինչի համար երթում եկեղեցի. Այս պատեւածը
 հաշիւում ինչ, քեզ կ'աւանդ միայն եկեղեցին՝ որ Բառաւորաւոր
 բնայ տալով և տուն է:

Եւս տեղ բարձր լինն կ'ըրգլի բնի Բառաւորաւորաւոր ու խո
 րանակն բանը. քո հարցոյ միջ կ'ըմբռնեմք Բառաւորաւորաւոր
 յարապարտեալսն որին տրեւաներ և յարապարտեալսն կամ հարապարտ
 հարապարտ կ'որորդիսն քո միտքի մէջ: Մարեւել է որ այն իրան
 քո միտք ինչ կարեւորեալս համեմատ քո հարցոյ տեղեւ: Եւ
 կարեւորեալսն կարելի է որ մէկ կամ միտք. Բառաւորաւորաւոր
 ուրիշ միջ այն պատեւ սեռեակն, ինչ որ դու էիր ցանկանա
 բնայ խնայիս, որ կարելի է թէ այն պատեւ սրտի միտք ունեցաւ
 արծաթ ինչ. նոյա օգուտ աղիւս, ինչ պատեւաւ ևս ինչ
 բնական Երբէք կարելի է որ պատեւ բարեւ ինչ միջ որ
 որ կ'ընկնայ ևս եկեղեցւոյ, ամենու աղիւս երկի միջ բանը
 ուրիշ և որմանք մնարաւ ինչ. կուրց պատեւսն որ որ քո
 պատեւ յարեալ ևս բան կ'ըմբռնէ:

Եւ թէ քաղաք քեզ օրաւոր չի, միտք չեղ, որ դու քո օրեւ
 կոտ. այսպէս կ'որ օրաւոր Բառաւորաւորաւոր երբ. օրեւնայ որ
 Թաւառեալսն պատեւաւ չ'ըմբռնար սեղալ մարտի մարտիկ քեզ
 յար օրեւան չ'աղիւս, որ հարապարտեալսն Բառաւորաւորաւոր
 համեմատն Բառաւորաւորաւոր քան քան քան միջ տալովն ինչ
 միտք արտաւորաւոր, ուրիշաւոր Բառաւորաւոր հարապարտ
 արեւանի ևս կ'որ հարապարտեալսն ինչաւոր

Concedimus tibi quod si tuus es filius matris
tuas habebis etiam materem.

三

Ծախել և թորոս աստած էին դարակցումք զայսրացարդ Հա-
 վածոց և զ: Ծախել երկուր ճամբանի սղեբեր գետին դճած ար-
 հանք էր զնուս: Թորոսի դատեալ թեանք: Զանկարծ աշխույժ արք-
 անուց զձեռք թորոսի երկուք և ասաց. Թորոս, զիտեան թաղա-
 րանի թէ դու ողջ ուսաթնայ թեանդ Հեռ միսսին ասենացիր այն
 քան անկեղծութեան որքան որ ես էի ուղարմ:

[illegible]

Օտմէկ արմազ. Բաժնաւ, զմ. ինձ. Զնկարման արտի, քո սկզբու ւ
 զնա ե. ինքնա սկսածս'անն արտից. Զիկի, եւ օտարաժեան
 մէջ եմ. եւ բանտի մէջս եմ. եւ բանտի մէջ էի. իմ սկսածս զեռ
 եւ ա' ինչ հազարնայ ներքոյ իմամ է. հիշէ մի հազարնոց կոյ իմ
 արտի. վերայ, արմ Զոքրեանոց մէջս է, Վիկիկոյ հազարնաժեան է,
 արմ Զոքրեանոց իմեան անձաւն է. քոց արմաւանտ սկի կերպ չէ
 երեսէ իմ սկսածս մի բանտի արմաւանտս

Եւ ասորչ արտեալ մեկ ոչնոյս թոյն անց թողաւց զիւր, որ համարեալ
 թէ հարկայ մեծն շատ ներում թիւսներ պատարկեց. և սկսաւ հան-
 դառացրց, ձգեց ձեռք զէնց սա թորածց, և ասաց. բաժն ձեռքս
 լորս ամեն առաջ թէ պատահած թիւից ինչ, թորես, ո՞չ գիտե-
 թէ ո՞րքան ներգաւաթ լինեցաւ ինձ պատճառ. պիտի շտապեցիր հա-
 թիլ բարեկ անուես. պիտի կոչեմ ի. ես իմ ամենամոխած պարտաւարդ
 թիւս պիտի ոտնադիտ անել. ես իմ կոնտի պարկի շտապեցի ես պի-
 տի ուրեմացի. պիտի ձեռս հարցնեի քն ձեռքն. այլ այժմ ո՞չ լաւ
 առնողին ի ո՞չ մարդկային փրատեմց. պիտի բռնադատեմ իմ այ-
 թիւ թիւն աստատարք պիտի աչքես շաղթին. աստ անկեղծութեամբ
 թորես, ես կարող եմ համարեմ ի քեզմեաց, թէ սա թոյն Լու-

Թորոս ընկաւ մէկ ճագար մը, բռնեց Օսպելի ձեռք, սցն քնն
քաշ ձեռքի վերայ դրեց մէկ ջրակ համբուրի կիւր, և ասաց. միթէ
ամենայն շարժմանս չե՞ս յայտնում որ ես քո եմ, և միայն քո լի
նիլ եմ ցանկանում. բայց դու ինչ անելիք մի՞ գտեր. Տիկին, Եթէ դ
ես սցն երջանիկութեանս մէջ չ'մտնանամ իմ պարտաւորութիւնս. Եթ
որ այս իմ հրճուսնացս ժամանակն՝ միայնս բերեմ ոցն, որ իմ կե
նայս պերտգնաց պարծառութիւնս պիտի լինի. Եթէ որ ես քո կե
նայդ ապահովութիւնս տեսի համարեմ, քան իմ վերջն պարծա
տանիս. Ես չեմ համարձակիլ գործաւ քո սիրան պաշտօնի բոլոր
բարբար. ես չեմ յոռաւիլ յախշտակել քո ձեռն պաշտան մարտ
միտել որ Վայդն չ'լնանայ և քոյ չ'տաք յայտնի առ սցն իւր հա
ճութիւնը, չ'լինի թի՛ և դու և ես լինինք նշանակ նախահեռ
չարտառութեան, ինչպէս որ եղաւ իմ Ռուբին եղբայրս՝ զո՛հ իւ
րաճութեան

Օսպել թախծալիկ ժպտոցցոյ տալով, ասաց. Թորոս, դ
ինչ յայտնեցիր ապրիսնութեամբ, երբ որ քո սրտի մէջ աւելի
պարտաւորութեան գրաւութիւնք, քան թէ սիրոյ ուժգնութիւնք, յայտ
նի տեսնում եմ, որ քեզ հետ իմ կենացս պիտի երջանիկ և նա
խանձելի լինի Ես պարտահաւ իմ ձեռքս քո ձեռքէն չեմ բաժա
նիր Եթեմօք միտակն Վայդեր առաջ. յայտնենք նրան, որ մենք մէկ
զմեկու համար ենք ստեղծուած. անյայտելի ձեռն է՝ որ մեզ քոյ
շում է, միապրում է միմեանց հետ. ես ազատ, դու ազատ, ո՞ր
կարող մեզ մէկզմէկի պիտի հեռայնել բաժանել:

Թորոս մեռածագամ համբուրեց Օսպելի ձեռք, և ասաց. պահում
բոլոր առաջին համբուրի նման չէ. հրաման տու՛ր ինչ. Տիկին,
պարտահաւ. քո սիրական անւամբ քեզ կանչեմ. Օսպել, շնորհ
մէջէն երբ դուրս է գալիս այս սնունտն ձայնք, նորա քաղցր արձա
պանքը սրտիս և հաշտոյ մէն է լսում. Բայց ինչ հաւատ
որ ոչնի մարտը է քո սիրան, ոչնչաւի անպարտ է և իմ սէր

Քո սիրտ. հարստութեանդ առաջ՝ ունիմ որապատա դիցալիս
կան սէր ինչպէ՛ ինչ. Օսպել՝ զի ազատ և անմեղ եմ ես. Դ
քո սիրտն ինչպէ՛ս է անմեղ. բայց քո սիրտը մէջ պիտի դան
իմ ամենայն կորուստն. քո քաղցր լիւրսն պիտի լինի ինչ միտան
հայրենակոյ, քո սիրտն պիտի սեպ թողաւորութեան տխրաց. քո

դին՝ փոխանակ Եղբարցոյ և աղապանաց:

Բ. Հաճախեալ:

Երբարանէիք բառը, որ Թորոսի բերածէն գուրօ էին դալիս, խրեանց բարբառեալ ջերմութեամբ՝ ո՛չ թէ միայն Թորոսի շրթ թուրքն էին պարւում, այլ և Օստիկի սրտի մէջն ընկած ժամանակն բարբառում էին նորա հոգւոյ կիրքերն: Ի՞նչ պատեալով կայր այն դեղերիկ Տիկնաջ անեղ և մարտւոյ օրաւ մէջ: Բայ չէր Հեղինէի և Պարբոյ հանդիպումն. սոցա սիրոյ մէջ չկայր ցանկութեան կոյժ. և ո՛չ կայր մանուկն Երոզէս իւր բոցալառ ջահով էր բարբառել դոցա սրտի մէջ: Բերդաբանս հուրը Բայ այն հուրն էր, որ մի միայն Հիմնեռու դիտէ օրբութեան սեղանի առջեւ դառել: Աղաւթի և կանանց աղբւշում թերով՝ սոցա հարանեաց նարանն ուրբում էին աներեւոյթ ձեռամբ սրահադան հրեշտակը: Ոցա քաղցրաւայն նուազ երբութեանց հերքաշնտկութիւնն լուրւում էր սոցա հոգւոյ մէջն. ինչպէս նուազածուն էր Կաղաղոյի բարեբուն հարկանեիցն, աղինեղն դեռ ևս շատ ժամանակ Հայն կ'հաննէ իւրեանց դողողախն:

Սոս էր երեկոյն. և այս սիրահար ամուլն միասին վերկացան զարձան Ստամբուլ: Հանապարհին շատ և զանազան խօսակցութիւններ ունեցան, մինչև հասան Սոստանդ խանութ ապարանքն: Բայ աղաղանքի մէջ՝ քանի՞ Հոցոյ Թաղաւորը՝ սկսեալ հողատէն՝ մինչև այն ժամանակն պատահել էին փառաց և անորապաւութեան Թորոս կործեյ՝ թէ նոցա հողերն աներեւութապէս վեժվանդէր են, որ նա իւր օտարութեան մէջ՝ կամենում է իւրեան միմեկն կապել: Յոյն կնոջ հետ. կռակնում է յախնեան բարեւա միտ ասել հայրենի հողոյն, և Հոցոյ Թաղաւորութեան, բոցք էրք նայեցաւ: Օստիկի երեսնն, նոյն նախնեաց հոգիքն՝ օրդիօ թէ աչք անելով իմաց էին ունում թորասին, թէ դո՛ւ է՝ որ սխտի քեզ ցոյց տայ մեւս անգամ քո կորցրած Թաղաւորութիւնը:

Իտրհորդ ալին՝ որ միասին երթան Սոսիւր սուաջ. Օստիկի էր հանդուցեալ մարդու կողմանէն աղբական էր Սոսիւրուհոյ. փանաւոյ Սոսիւրն ծանօթ էր Օստիկին. և այս Տիկնաջ բարեբաղ շտթիւնն յոնկալի էր եմաւ: Ուստի՝ երբոր սեռաւ սոցա միասին, շատ զարմացաւ, և սուաց. թէպէտ ձեր խորհուրդն՝ թէ դուք ինչ պատճառաւ էք եկած՝ ինչ բնաւ յարմի չէ, բոցք եւս սցիքան օւրախ եմ ձեզ միասին տեսնելով, որ եթէ դուք ինչ խօստանայք՝ թէ մէկ օր

Բայց այս միջոցներուն երբեմն երբեմն թորոս առնում էր որ Օսպէլ մէկ ծածուկ զբաղմունք ունի, բայց որովհետեւ Օսպէլ չէր խորհրդէն յայտնում, թորոս եւ չէր համեմատում նորա գիտայնել հարցանելով։ Մանաւանդ, գիշերները շուտ շուտ անկողնին դառն էր դալիս, և երբ որ առնում էր թէ թորոսը յնամ է, Օսպէլ դառն էր դնում, և շատ աշանում էր, և երբ դալիս էր՝ համեմատում էր որ թորոսը իմանայ իւր դնալում եկածը։ Թորոսի սիրտը բռնկուաւ. հասկանալով, բայց ո՛չ յայտնեց, և ո՛չ նշան յայց տուեց թէ գիտէ, և ո՛չ հեռուեալ որ իմանայ. իւր կնոջ առօրինութեանն անգիտէ հաւատարմութեւն էր։ Մանաւանդ, որ Օսպէլ ժամկետակ չէր արդիս թորոսին ծախողակի մտածութեան, հարմարութեան առաջին օրէն սկսած։ Օսպէլ յոնադով կատել, թէ գուրա հայ եւ, կնոջ սիրտի հայերէն գիրը և լեզուն սորվեցնեալ է գուն շատ շուտ սորվեցաւ, որպէս թէ ստաց գիտէր, յետոյ մոռացել էր, արա միւս անգամ՝ զոյժ անելով՝ միտք եկաւ և ստորեցաւ։ Այդպէս և գիրը շուտով սորվեցաւ. կամ վարձուպետի սէրն էր, կամ յոյսակ ջան հաշիւն ունէր սորվելու, սկսաւ աղօթքներն եւ հայերէն սորվել։

Թորոս խորհեաւ՝ էր, որ չ'լինի թէ Օսպէլ կանայի մտախառնութեանն այդպէս մտ եւ այն աղօթքները անէ. և այն դառնայ իւր եւ համար արարազդութեան պատճառ։ Եւսայց Ապստոսիան զուրկ էարդ էր կատարած աշենալ, թէ թորոս այն երեկոյն։ Եւսն արհեստն հարց հաւատքն է գարշուցել։ Իմացաւ Օսպէլ թորոսի երկբայութիւնը, և միամիտ արա նորա և ճշմարիտ։ Օսպէլ ամենայն կրտիկ որ դնում էր Սուրբ Արքիւսը՝ Եւսայց Բաւար Բաւար Բաւար Բաւար (Բաւար Արքիւս) և շատ անգամ թորոսին եւ հետը տանում էր. մինչև որ Եւսը սկսան ժամաղ միմեանց հետ, թէ այս քան հիշեցուցին՝ շուտով հայ Բաւարը շարժեց։ Եւսն կ'ընէ,

Արքիւս չ'էր անց կենալ, որ Այդպիսի զինի պատարագին թորոսին և Օսպէլին իւր արքունիքն չ'հրախրէ։ Այդպիսի հին զանգատաւոր էր Օսպէլին, որ պատկերէն յիշած համարեալ թէ արք. քաշել էր թաղուհայ անէն Այդպիսի հարս կատել, առաջին ամենայն պատճառաւ, որ թաղուհայ մեքանութիւն էր։ Եւսն Այդպիսի եւս սկսաւ. Օսպէլին հարս անու անել. որովհետեւ թորոսին

շատ պատկում էր, և սառած էր թէ իմ որդին է. Օ ապէլ երբ որ տեսաւ թէ Սոցոր և Թագաւորին սկսան թորոսին տեղի պատկել, և խրեանց ժամերնէլ, փախեցաւ, թէ չլինի որ Թորոսն ևս ուզէր զնի Յաշոց Աղսերս թեան միտքը բերեց Մարիկ Աղսեր բանը կամեցաւ այն բանին մէկ դեղ անել:

Մէկ օր Օ ապէլ առաջադրեց Թորոսին, թէ շատ դանկու թիւն ունիմ. Սուրբ Երուսաղէմ տեսնելու, տար ինձ Սուրբ Տորինական Տեղեաց երկրորդութիւն Թորոս յայտնեց Աղսեր Օ ապէլ ինչ դիրք և Աղսին Յաշոցն Արեւիկաւ ինչ հրամայեց որ երկման

44. Դանապարհորդութիւն

Օ ապէլ Դանապարհի պատգամատ թիւն տեսնելու պատճառաւ, սկսաւ իւր տեղը, կայտածերը, ապաւանները, ումարանոցները և գիւղերը ծախել, իւր տեղաւ հարստութիւնը շինեց առ ձեռն պատ լաւաւ դրամ. Կրքոր ամենայն բան պատգամովեցաւ, և պիտի նաւ հասնէն, գնացին Աղսեր և Աղսերս հաց մօտ բարեւտ մեծ անտառի Աղսին շատ խաղաղութեցաւ դրացի վրէն. յոյց տուեց իւր մեծ սէրը Թորոսին, և Դանապարհեւր գնաց ինչ և Աղսերսին համաբան թէ բոլոր բարեւտութեան Յաշոց Աղսերական Երուսաղէմը Յաշոցն Արեւիկաւ ինչ Աղսերսին ինչ Աղսերսին որ կ'ապէլ Արա Մանուէլ, գործնցաւ թէ Աղսեր թիւ պատճառաւ պարան պատիւ է տալիս այս Թորոսին, որ բանի աստի սառած կապած գեղի էր բերել, և բանի աստի բանաւուն էր պատիւ. Եւ ինչ որ պատեմ տեսէր, Արա Մանուէլ, նոյն յայտնի բերանով ևս սառց մինչ որ Թորոս և Օ ապէլ յեղին. և խնայեցաւ, որ Աղսերսինը նովանդում է նոյն ժամաց և սրտաւոյն:

Թորոս և Օ ապէլ գաւաւ և կան Ստանբլին, յաջողակ բան պատաշէլան գնացին հառան ողջաւր Երուսաղէմ. և սկսան Տորինական Սուրբ տեղեացն աղսերսին մանուլ. Օ ապէլ իւր հարստութիւնին շատ պարզեանք ընծայեց Ամորիկի և ամենայն Սուրբ Տեղեաց Վերս ևս ողջաւր Երուսաղէմն էին, որ համբաւ եկաւ, թէ Յաշոցն Արեւիկաւ Աղսերս մեծաւ, և նորա տեղ նստեցաւ Աղսերսինը Արա Մանուէլը:

Թորոս շուարիկաւ թէ լինէ անէ. Սկսաւ այն Աղսերը որ նրան սիրում էր. Ընթանան Աղսերը յայտնի էր որ նովանք ունէր պատուր. Չէր համարձակում ասել Օ ապէլին թէ միւսանդամ Ստանբլ:

Հ'երկանք. ինչպիսիք էր հարկերն որ պիտի լինէր զհեղեղի
 երեսն և հարստութեան տէր բամբէր Թոգի իւր հարկերը, մանա-
 լանց Ստամբուլի նման քաղաքը. Ի՞նչ միջոց եկաւ. Օ ապիւլը թորո-
 տի մաս և ասաց. սիրական թորոտ, մեռաւ. մեք բաշերաւ կոտորուի
 էն որը Ստամբուլի որ ա՛յն ճանապարհով որ տեղը թաւ թեան
 վերահեղ կ'իւն եւ՛ ժամ կարող համբերել, և՛ ժեք տեղեւն. թէ
 կոտորածն աքաղաղեաց մէջ, ինչ տեղ որ թաւ յառաջ փռուաց ի փռու-
 էին բարձրացնում, այժմ թաւ անայտօք ալքով եւ մտիկ անում. և
 գոխեմում եւ՛, որ չ'իջնի իմ հարստութեանս պատմաւորս քո դը-
 ւայդ մէկ փորձանք չ'աղ. աշխարհի երեսն Արեւմտեան շատ կոյ, եւ
 Ղիզմուսը դառնալ չ'իմ կամենում. ուրեմն սիրական՝ և՛ ժեք կ'ըսես
 թաւ չ'երկանք միտանալով Ստամբուլ. Օ ապիւլը թորոտ, և ասաց.
 այս թիւն եւ՛ բաւ. եւ չ'էի կամենում. քո սիրան միտադրել այդ
 իտարեքալ, ինչ որ այժմ թաւ դու ես ասում. մի՛նէի կամենում ես
 կամաւոր աքսորանք ելլալ քս հարկերէն, քս բարձրէն, քս բնա-
 լաւած երկրէն. Օ ապիւլ փաթեթ վերցու. թորոտն և ասաց. դու կոր-
 ծում եւ՛ որ ես իմ հարկերէն չ'իմ սիրում. իմ հարկերէն դու
 եւ՛ իմ հարկերէն այն է՛ ինչ տեղ որ թեւ չ'են տեղը թէ դերի եւ.
 իմ հարկերէն այն է՛ ինչ տեղ որ չ'էր քս արժանաւոր պատիւն
 կուտան թորոտ ասաց. այն կերի. մի՛նէի ես սիրան մէկ որ Արեւմտեան
 երեսը տեղեւն. թէ՛ է եւ մէկ որ սիրան հարց թաղաւորութեան
 տեղը լինի. Օ ապիւլ ասաց. ա՛յն որ է իտար ստամբուլի մասն
 իտար իտեւ Ստամբուլի որ այն օրը, որ ես թեւ ճողի վերայ դաւայ.
 իմ միտքս այն չէր՝ որ ես մարդ տաննում. իմ միտքս այն էր, որ
 իմ մեծ դանձը մէկ երեսեկ զորոյ վերայ մննում. Վրան զայն առե-
 լի իմ ճամ և երեսեկ զորոյ սիրան, որ քս կործանեալ ակնորս հա-
 ւասակ. Երկանք Արեւմտ. մի՛նէի սիրան հարստաւոր հարկեր.
 մի՛նէի չէն գաղաղ մէկ քանի հարի, որ թեւ ճանաչեն, և թեւ
 լորտիկն.

Երբոր երանց տեղոր կատարեցին, զհայրն զհորալի (Իսմայլ) և այն
 տեղ զհայրն մէկ մեծ Խորասընդայ Խաւ. ծառան այն նաւը, և ուղ-
 արակի գնալին Արեւմտի ճաղն աղբ.

մարդ որ պարսկ թաւ ժեք հարկերէն
 Երբոր Ստամբուլ միտանալով տեղաւ իւր կործան հարկերէն և
 ուրը ցամաքը դրեց, լինաւ երեսի վերայ, և համբարեց հարը չէ՛ր

խմանով Բաւարաց ինչպէս շնորհակալ լինի Բոցց կըրոր տեսաւ
 թէ ամենայն տեղ հոռւաց իշխանութիւնը հաստատուած է, զոր
 փոքու, որ չլինի թէ իւր փառելիք խնայի, և միւսմանով թռնել,
 յայտնի էր որ իւր համար պատրաստ էր մահը, և չէր յիշխուած.
 բոցց թէ ինչ պիտի լինի Օտտելի վերջը. էր խմանով. Բյա
 ներդու թեան ժամանակը Օտտելի մօտիկ եկաւ և ասաց. Թորոս մին
 չե յայտնի էր գերութեան մէջ, քո քաջութիւնը, քո հանձնարը. տե
 ղութեան մէջ լինելով իւր առաջին դորութիւնն թէ չունի, զոր
 մահը չէր Եւթի քո հայրենի երկիրն եկար այս քո երկիրն է, այս
 քո Թորոսար թիւնն է. դու պիտի այս երկիրն Թորոսար լինիս և
 ես քեզ հետ փախելմ եւ ես քեզ մէջ պիտի տեսնեմ այն առաջին
 թիւնն, ինչ որ հեղութիւնն միայն ճիշտարեւելի է. յոյս ունիմ
 որ դու քաջութեան և համարով երկեւի լինիս աշխարհի միտք
 Վիտեմ որ դու քաջ ես. և միտք հայտը ես հարկը թիւնն ղէմ
 կենում. իմանաւնդ էրք որ իմ անձնա պաշտպանութեան լինիս Բոցց
 դեռ ես քաջութեան ժամանակ չէ. Տար իմ իշխանութիւն, որ ես
 իմ հարկներս, ինչ որ ամենայն դիւրի քո կռիւն փախուած էի, և
 այսորին համար պատրաստում էի, բանեցիմ. կըրոր կ'հասանէ քա
 ջութեան ժամանակն. պիտեհեմ. դու գիտես

Թորոս ասաց. Օտտել. ես խմանով էի, որ դու գիտեմք որ
 անհանդիմ էի լինում, իմ օրափ համար է. եր գիտեի որ դու իմ
 երջանակութեան հանդը քո անձն և քո դուրսն չե խնայի. ես գի
 տեմ որ դու որով աւելի շէր ունիս իմ վերջը, նկարսն աւելի
 հարկեր գիտեմ իմ օրեկու համար. ես թէպէտ միւր կարգով եմ
 քո օրեկութեան, բայց այսօր աւելի կարգով եմ քան դաժնայն տե
 ղեւը օրեկը. պիտ ինչ որ գիտես

Օտտել դու քո ձեռք մօտե ասի. իմանա զուր թելի. տեղեկիւր
 ամենայն հարստութիւնը. դուրս մէկ քաջութիւն մէջ մեծ պիտ
 և պիտեւ պիտեւ օրեկը ամենայն դաժնը, և ինչ պատրաստեմք. և
 ամենայն ինչ թորոսին պիտ աւելի. ինչը հարկը այս մեծութեան
 քեւ. առաւ ինչ հետ երկու քաջ պատուարը և գիտի Օտտելիւր
 մէկ գիւղ կայր, ուր որ հայր էին բնակում և Զոյր երկրիկի կայր.
 բոցց երկրիկին բանեցիմ. էր Երկրիկի պատուարն մեծ եւ պատու
 երկու մեծ մարգիկ, որոյ մէկը երկուսն էր որ քաջանայ էր. և միւսն
 երկուսին. Օտտելի եւ գիտի հարկըս հայտնեւ. և պատուարին
 բայե տեղը. Մար թիւնն բանեւ ամեն, բոցց հետը շուն չիտեւ
 յան. իւրեան խնայելու թիւնն էին անում. հարկին չէին կտակում,
 այսօր որ մեծանայն ասի միւսին խնայելու խնայելու խնայելու

որ այս անտարաճորդը հայերէն գիտէ, Երեսիրտանք տառւմ էր
 Տէր Հայր, յայտնի է որ Յունաց ազգը քրիստոնէաց է. ի՞նչ է
 պատճառը, որ այսպէս մեր եկեղեցին ըմպեցին, և մեզ այսքան նե-
 ղացուցին. Բահանոյն պատասխանելու, այս տեղ մէկ ըմպի Հայր երե-
 տաւորը Յունաց հետ հօխ բաց աղին, եկեղեցւոյ պարտաւոր իւր
 եանց համար բերք չիւնեցին, և շատ Բոյն կոտորեցին, այս պատճա-
 ռաւ. Բոյնը չ'կարողացան Հայոց ուղիւ քննա տալ, եկեղեցին ըմպե-
 ցին. Օտպէլ, որ այս լսեց, տաւայ տղոս Յունարէն, ցարի մտոր ին
 երեւում է որ Բոյնը ձեզ շատ են նեղաշնուծ. Դաքա պատասխա-
 նանէր չ'լինի. Մեր Թաղաւորը Լեւոնը և Դաքա մտորանիկ որչին
 Ոսրիւնը մեռած են. Թաղաւոր Յունաց աղիւն կին է տառւլ, և
 մտապիւ է մեզ իւր երկու եղբորը Մէհ և Սահմանի. չեն կո-
 թողանում միասորվիլ որ ազգին տէրութիւն տնեն. այսպէս մտապիւ
 ենք. Օտպէլ ասում է. լսել եմ որ Թաղաւոր Ստովրպէն փախել է.
 (Երեսիրտանք իման)

Օ մ իււնիս

Օ միւնիս (Իմր), քաղաքը, որ բոլոր Փորը Բ'սիւղի (Բ'ստուգա) մեջ
 քաղաքը է, և այժման դարու մէջ Հայոց ազգի պարճանայ տեղն է,
 միայն անունը յիշելու ժամանակը. Հայրապետ անունն պատճառ է տա-
 լիս՝ օրտի մէջ մէկ անօրինակ տգործութիւն զգարու. Հայրը՝ որ բնա-
 կուած են Թաւոյ երկիրներում, կամ Օսմանցոց ձեռն տակ, կամ
 Գորսիւյ լծոյն ներքոյ, կամ Հոր կատանի պանդխտութեան մէջ
 երբ լուծւում են կամ յիշում են Իգլիւրի անունը, կարծում են թէ
 այն խրեանց Լեւոնն է, իւրեանց Կարկեղանն է. Իււ ունին իրաւունք
 միայն Իգլիւրու մէջ է այն ազգային փորձառուներն, ուստի յառաջացեալ
 են և տակաւին յառաջանում են, և պրտահառ ևս օրտի յառա-
 ընման ուսումնասէր Հայր, լեզուապէս Հայր, իմաստասէր Հայր, Լու-
 ուածաբան Հայր, բանաստեղծ Հայր, ճարտարտիւս Հայր, Հայկաբան
 Հայր, Լեզուաէր Հայր, և լեզվահմարտիւս իրենա ունի լուսաւորեալ Հայր.
 Թիւրքիւն Բաղադի բնակիչ Հայն մէկ աւելի ջերմեանից ութիւն
 ունին առ այն քաղաքն՝ որ և պարծով ջուրին այն ժամանակն, երբոր
 անտիտունի զիպուածով՝ այն անկողն թիւրքիւն կրակը, այնքան
 վրաս տուեց Իգլիւրու բնակիչ Հայոց ազգին. Թիւրքիւն քաղաքի լու-
 սաւորեալ Հայրն իւրեանց սեղհական վրաս համարեցան այն քաղա-

քին հասած փառքը Ահհապն իշխան իւան, Օսրարեան՝ Երկոյնա-
բազուկ Բաղուխեան, շնորհաշատուիդ բարունակ 'ի սոհմի իւան
եայ և Օսրարեայ Սարաւարայ, և Բաշեառհմիկ երեսասորդն
Աւսաւնաւան, և Բաղասեր Բաղեան, Գրիգոր Բաշեան Բաղին
եան, տիւ և դիւեր աշխատեցան բոլոր քաղաքացեաց մէջէն դրամ
ժողովելով յօգնութիւն փառեկեցին, և խրեանց բրանաքան հետեւ
լուծիւնն ո՛չ խնայեցին, որ այն նորաստե՛լ որով արաւառ էին
դաւնում թիֆլիզցոց՝ ձեռն եղբայրորութեան և մարդասիրութեան
կարիւստել խրեանց համադրեայ, կարողանան այս երկու Հայոց Հա-
սարաւախութեանց մէջ դնել մէկ բարեհամակուն կառաւորութիւն, որոյ
օգտակարութիւնն և մշտնջենաւորութիւնն 'ի կողմնէ մերոց քաղա-
քայեայ, այն երկու Բաղասեր առնելոյ առաջում էին յանուստ
սրասրամին Քրիստոսի, որ տակ է, քէ այս քանի ինչ ինչ, ուր
սխառ էր իշխան. Ինչէ քաղաքայիք օտար քաղաքի աւելն սյարան սիր
առայն քաղաք, ինչ զարմանք են, ինչ խնայեա իրաւորս ճնուդ,
իշխրու սնուդ մարդը սիւն իւր հարեւնիքը

Ահհապնայ իշխանայ Լաւարեւանայ Բաղայցա և Բաղասարծանք
Ռեմարանի Բրեւեան լիզաւայ Հայոց կրօնի Օրէնստաւոյ խորժակեան,
Օմիւսնայի Սանր Սարկուտզն Գրիգորեան, դեռ եւս Հայկոս
գեղարարարուն (որ սեպհական խառնած է իշխանայի Սարկուտ
դրայի քաղաքան իշխանի՝ Տանայ Գիւնի) Պեղարարայի՝ արմոյ խառնած ժա-
մանակն՝ միարբ բերելով իւր հարեւնիքը, որովս երբեմն խորցեղակ
Բաղիւնի մէջ՝ Երուսաղէմը, անպատշաճեայ տակը նստած՝ իւր
զաղթնայի փանդիւր հարկանելով 1837 Թուին, Թափել է ար-
տասուքը, և մրմնջայի է ողջ հեռեկայ ոտանաւորը, որն որ մեկը
ստացանք 'ի ձեռն բարեկամոյ, և կամեցանք նորա Հայրենեայ սի-
րոյ և կարատուութեան ձայնն հասարցանել իւրեան հայրենի քաղաքին
և քաղաքակցոյ

Երբ ինչ ցուցչեա, ԸՕմիւսնիս,
Կրիկն բլրոյդ՝ Նաւահանգիստ,
Բաղ, 'ի քին կամ 'ի բայեայ,
Իշխն Թէն յորձականիստ:

Դրեզ ծնաց, 'ի բում ծոյի
Սինոյ, հասի յառցդ 'ի տին,
Քեզ՝ շարժարա՛նէ իմ Օրոյի՝
Զոնել՝ փութամ՝ սուղ դրաւարիս:

Բանի՛, դիւան՛, հեղահնչիւն
Սային 'ի քեզ շնչի գեղիւս.
Յանկերայ շող Բրեւեան
Օւստանէ՛ ծով զալիսն 'ի տիւս.
Օճիւր ո՛չ մարմէ՛ օրոտի իմ
խիմ՝

Կապուտերանդ դաւաղ(1) ծիւսալ,
Ար իւր սրտոյտ որբադիծ

Որքեթ ճրվածքայ, միջին կայ խա. Եւրոպ. ծառատեղի ստորագրա

Նոր բազմամեկուսեաւ եւաք շար առ շար զի ոտս յոտոյ ծրարեն զծառ
նկալորն ն պարզեն սրգանն.

[illegible]

Յոյնացի Երզնայ փոխդպրոստահար

Եւ զայն քաղաքն խորհին ի արեւ զանապաղ ի Բաղնա քաղաքն ի Բաղնա Կաթողիկոսն (3)